

Materiały do poznania rozmieszczenia chrząszczy (Coleoptera)
Polski Zachodniej.
Część 1. Jelonkowate (Lucanidae) i modzelatkowate (Trogidae)

Contribution to the knowledge of the beetles distribution
in Western Poland.
Part 1. Stag beetles (Lucanidae) and skin beetles (Trogidae)

Marek BUNALSKI¹, Marek PRZEWOŹNY²

¹ Katedra Entomologii Uniwersytetu Przyrodniczego, ul. Dąbrowskiego 159,
60-594 Poznań; e-mail: bunalski@au.poznan.pl

² Wydział Biologii UAM, Zakład Zoologii Systematycznej, ul. Umultowska 89,
61-614 Poznań; e-mail: marekprzewozny@poczta.onet.pl

ABSTRACT: New distributional data on the occurrence of 5 species of Lucanidae and 3 species of Trogidae in Western Poland are given.

KEY WORDS: Coleoptera, Lucanidae, Trogidae, distribution, records, Western Poland.

Polska Zachodnia uważana jest zwykle za dobrze zbadaną pod względem fauny chrząszczy. Świadczą o tym liczne informacje dotyczące tej części kraju, zawarte w kolejnych tomach części XIX „Katalogu fauny Polski”. Dotyczą one szeregu gatunków wymienianych z Pomorza Zachodniego, Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej, Wzgórz Trzebnickich oraz Śląska. Głębsza analiza źródeł pokazuje jednak, że wiele z tych danych opiera się na materiałach z początku XX, a nierzadko nawet z końca XIX wieku. Taki stan rzeczy wpływa nie tylko na zniekształcenie analiz chorologicznych, ale praktycznie uniemożliwia prowadzenie rozważań na temat zmian zasięgów gatunków.

Cykl opracowań, który zapoczątkujemy niniejszym artykułem, ma na celu wypełnienie powstałej luki informacyjnej. Zależy nam na zgromadzeniu materiałów źródłowych, które mogłyby posłużyć w przyszłości do analizowania koleopterofauny Polski Zachodniej.

Powyższy projekt ma charakter otwarty. Zapraszamy do niego wszystkich entomologów, którzy prowadzili lub prowadzą obserwacje chrząszczy w tej części kraju i zapewniamy, że w miarę gromadzenia się informacji będziemy je systematyzować i stopniowo przygotowywać do druku.

Obserwacje, zarówno nad jelonkowatymi (Lucanidae) jak i modzelatkowatymi (Trogidae) prowadzone były w Polsce Zachodniej już od początku XIX wieku. Dane bibliograficzne na ten temat zostały zebrane w tomie 9 „Katalogu fauny Polski” (BURAKOWSKI i in. 1987), obejmując okres do połowy lat 80-tych XX wieku. Uzupełnić je należy o późniejsze publikacje dotyczące tego terenu (BUNALSKI 1992, 1993, 1999, 2003a, 2003b; RUTA, MELKE 2002; GUTOWSKI, RUTA 2004; SZWAŁKO 2005).

W niniejszym opracowaniu wykorzystano materiały pochodzące z obserwacji terenowych pierwszego z autorów oraz następujących kolekcji:

- Lecha BOROWCA i Jarosława KANI (Wrocław) – BK
- Krzysztofa LUBECKIEGO (Racula koło Zielonej Góry) – KL
- Marka BUNALSKIEGO (Poznań) – MB
- Marka KAŻMIERCZAKA (Koło) – MK
- Marka PRZEWOŻNEGO (Poznań) – MP
- Wojciecha MICHAŁSKIEGO (Osieczna) – WM

Wszystkim osobom wymienionym w tekście, pragniemy podziękować za przekazanie, bądź udostępnienie cytowanych materiałów.

Stanowiska wymieniono zgodnie z porządkiem alfabetycznym kwadratów UTM.

LUCANIDAE

Aesalus scarabaeoides (PANZER, 1794)

- XS64 rez. „Zwierzyniec” ad Oława, 13 IV 1991 – 1 ex., leg. L. BOROWIEC (BK).

Platycerus caraboides (LINNAEUS, 1758)

- CC12 Brzeziny ad Kalisz, 5 V 1989 – 1 ♂, leg. A. MELKE (MB); CC57 Dąbie ad Koło, 9 V 2003 – 1 ex., leg. R. MATUSIAK (MK);
- VU46 rez. „Bielinek” ad Cedynia, 18 V 1985 – 1 ♂, zbocze między Markocinem a Bielinkiem, leg D. IWAN (MB); idem, cult. ex larva 20 IX 1985 – 12 III 1986 – 1 ex., środowisko o charakterze lasostepu, larwa w zmursza-

- łym, leżącym konarze dębu, leg. M. BUNALSKI (MB); idem, 12 IV 1991 – 1♂, płazowina nad „Wąwozem Paklonowym”, w twardym, białym murszu liściastym, leg. M. BUNALSKI (MB);
- WA80 Góra Chełmska, 14 V 1985 – 1♀, młoda uprawa po niedawnym zrębie, leg. R. WIECZOREK (MB);
 - WS42 Karkonoski P. N., góra Chojnik, 22 IX 1994 – 1♀, spróchniały wyżynek bukowy, leg. L. BUCHHOLZ (MB);
 - XA15 Ustka, 24 V 1988 – 3♂♂, leg. P. STACHOWIAK (MB);
 - XS31 Muszkowice, 28 IV 1983 – 1 ex., leg. L. BOROWIEC (BK); XS46 Wrocław - Wojnów, 1 V 1983 – 1 ex., leg. L. BOROWIEC (BK);
 - XT18 Wielkopolski P. N., Jezioro vic., 27 IV 2006 – 1♂, leg. P. SIENKIEWICZ (MB); XT29 Wielkopolski P. N. – oddz. 136, 18 V 1986 – 1 ex., w czerpak, leg. P. STACHOWIAK (MB);
 - XU32 Biedrusko ad Poznań, 27 V 2000 – 1♀, świetlista dąbrowa, leg. P. SIENKIEWICZ (MP); XU33 Słomowo ad Rogoźno, 8 V 1999 – 1♂, leg. M. PRZEWOŹNY (MP); XU43 Skoki ad Wągrowiec, 3 V 2006 – 3♂♂, leg. M. PRZEWOŹNY (MP); idem, 23 IV 2007 – 1♂, leg. M. PRZEWOŹNY et A. GRONOWICZ (MP);
 - XV30 Czajcze, 27 V 1980 – 1♂, tereny leśne, leg. L. BUCHHOLZ (MB); idem, 18 VI 1980 – 1♀, tereny leśne, leg. L. BUCHHOLZ (MB); idem, 3 VI 1980 – 1 ex., bór mieszany, leg. L. BUCHHOLZ (MB); idem, 18 VI 1980 – 1 ex., las mieszany, leg. L. BUCHHOLZ (MB); XV94 Tuchola vic., 28 V 1978 – 1♂, leg. J. M. GUTOWSKI (MP); XV94 Świt vic., 19 V 1978 – 1 ex., leg. J. M. GUTOWSKI (MP);
 - YT04 Gołuchów ad Kalisz, 30 V 1991 – 1 ex., przy soku wyciekającym z brzozy, leg. A. MELKE (MB); idem, 17 V 1995 – 1♂, las mieszany, leg. A. MELKE (MB).

Dorcus parallelipedus (LINNAEUS, 1758)

- VT99 Gądków ad Zielona Góra, 9 V 1980 – 5 exx., w spróchniałym pniu dębu, leg. K. LUBECKI (KL); idem, 16 VI 1980 – 2 exx., w spróchniałym pniu dębu, leg. K. LUBECKI (KL); idem, 9 VII 1980 – 4 exx., w spróchniałym pniu dębu, leg. K. LUBECKI (KL);
- VU46 rez. „Bielinek” ad Cedynia, 3 VI 1983 – 2 exx., leg. D. IWAN (MB); idem, 21 IX 1985 – 1 ex., wąwóz przy przepompowni, w przyziemnej dziupli dębu, murz brunatny, sypki, leg. M. BUNALSKI (MB); idem, 22 IX 1985 – 1 ex. (szczątki), stok wąwozu, w silnie spróchniałej karpie buka, murz brunatny, wilgotny, leg. M. BUNALSKI (MB); idem, 6 X 1986 – 1 larwa, zbozce kserotermiczne, w zmurszałym leżącym konarze dębu, leg. L. BUCHHOLZ (MB); idem, 10 IV 1988 – 3 larwy, w leżącej kłodzie dębu porośniętej

- mchem, próchno białe, włókniste, wilgotne, leg. M. BUNALSKI (MB); idem, 29 V 1988 – 1 ex., wąż przy przepompowni, w czerpak, leg. L. BUCHHOLZ (MB); idem, 6 VII 1988 – 1 ex., pod korą dębu, leg. L. BUCHHOLZ (MB);
- VV53 Stolec ad Szczecin, 17–19 VII 2001 – 5 exx., R. MATUSIAK (MK);
 - WA71 Osieki ad Koszalin, VII 1983 – 1♂ 1♀, leg. A. PRANGE (MP);
 - WU20 Sieniawa ad Lubrza, 16 VII 2006 – 1♀, park podworski, w spróchniałym pniu, leg. M. BUNALSKI (MB); WU56 Mierzęcín, 27 VI 2005 – 1♂, leg. W. KUBASIK (MB);
 - WV65 Drawieński P. N. – rez. „Bierzwnik”, 6 V 1990 – 1 ex., las liściasty, pod korą leżącego buka, leg. M. BUNALSKI (MB);
 - XS35 Śleza ad Wrocław, 13 VI 1977 – 1 ex., ugory i rowy przydrożne porośnięte krzewami, leg. L. BUCHHOLZ (MB); XS42 Strzelin, 25 II 1990 – 1 larwa, w silnie rozłożonym drewnie liściastym, leg. A. MAZUR (MB);
 - XT38 rez. „Krajkowo” ad Mosina, 6 V 1984 – 2 exx., łęgi, pod korą leżącego dębu, leg. M. BUNALSKI (MB); XT38 Rogalin ad Mosina, 22 VII 1981 – 3 exx., pod odstającą korą dębu i w otworach wylotowych kozioroga, leg. L. BUCHHOLZ (MB); idem, 26 VI 1982 – 1 ex., dąbrowa, na korze dębu, leg. M. BUNALSKI (MB); idem, 7 IV 1984 – 1 ex., łęgi, w murszu dziupli dębowej, leg. M. BUNALSKI (MB); idem, 23 IV 1996 – 1♂ 1♀, z żerowiska larwalnego pod korą dębu, leg. M. BUNALSKI (MB); idem, 22 IX 1996 – 1♂, łęgi, na dębnie, leg. M. CETNER (MB); idem, 3 VII 1997 – 1♂, leg. A. PRANGE (MP); idem, 18 VIII 1997 – 4♂♂, leg. M. PRZEWOŻNY (MP); idem, 27 VII 1998 – 1♂ 1♀, leg. M. PRZEWOŻNY (MP); idem, 30 VII 2002 – 1♀, leg. M. PRZEWOŻNY (MP); idem, 22 V 2006 – 1♂, leg. M. PRZEWOŻNY (MP); idem, 29/30 VI 2006 – 1♂, leg. M. PRZEWOŻNY (MP); idem, 28 IX 2006 – 1♀, leg. et coll. A. ŁĘSZCZAK; XT51 Milicz, 27 VI 1988 – 1 ex., na spróchniałej topoli, leg. J. KANIA (MB); XT77 rez. „Czeszewski Las” ad Jarocin, 25 V 2006 – 3♂♂ 3♀♀, leg. M. Przewożny (MP);
 - XU30 Poznań - Kobyłepole, 22 VI 1978 – 1 ex., w ogrodzie, leg. L. BUCHHOLZ (MB); XU31 Poznań, 2 VII 1975 – 1 ex., leg. L. BUCHHOLZ (MB); XU30 Poznań - Cytadela, 18 VI 2001 – 1♂, leg. M. PRZEWOŻNY (MP); XU43 Skoki ad Wągrowiec, 26 VI 2006 – 1♂, leg. M. PRZEWOŻNY (MP).

Lucanus cervus cervus (LINNAEUS, 1758)

- VT85 Gubin vic., 15 VII 2006 – 1♀, na parkingu leśnym, leg. A. ŁĘSZCZAK.
- WT29 Lubrza, 9 VII 2006 – 1♂, kamping nad jeziorem, leg. M. BUNALSKI;
- WT35 Zielona Góra, 16 VI 2003 – 4 exx., leg. J. DZIOŃEK (MK); WT53 Siedlisko ad Nowa Sól, 8 VII 1984 – 3 exx., leg. J. KANIA (BK); WT84 Lgń vic., 25–30 VI 1997 – 4 exx., leg. J. GRZECH (MK); WT95 ad Włosza-

- kowice, oddz. 99/100, 3–4 VII 1990 – larwy i szczątki imagines, dąbrowa trzcinnikowa, pod karpami dębowymi, w runie i na drogach, leg. M. BUNALSKI; idem, 27 VII 1991 – 2♀♀ (martwe), leg. L. BUCHHOLZ (MB); idem, 9 VII 1995 – 1♂ (martwy), leg. L. BUCHHOLZ (MB);
- WU11 Wędrzyn, 27 VI 1963 – 1♂ 1♀, poligon wojskowy, wśród dębów, leg. Z. PNIEWSKI (MB);
 - XS74 Lubsza ad Brzeg, VI 1962 – 3 exx. (BK);
 - XT51 Milicz, 17 VI 1993 – 1 ex., leg. Sz. CZERWIŃSKI (MK).

Sinodendron cylindricum (LINNAEUS, 1758)

- VU46 rez. „Bielinek” ad Cedynia, 3 VIII 1984 – 3♂♂ 1♀, w próchnie podkorowym leżącego dębu, leg. M. BUNALSKI (MB); idem, 29 IX 1984 – 2♀♀, pod korą i w murszu leżącego konaru dębowego, leg. M. BUNALSKI (MB); idem, cult. ex larva 20 IX 1985 – 12 III 1986 – 1 ex., buczyna pomorska, z konaru klonu polnego na wys. 140 cm, leg. M. BUNALSKI (MB); idem, 25 VIII 1989 – 1 ex. (szczątki), skraj skarpy, leżąca, murszejąca kłoda dębu, leg. M. BUNALSKI (MB); idem, 12 IV 1991 – 2♂♂ 1♀, płazowina nad „Wąwozem Paklonowym”, w murszejącym buku, leg. M. BUNALSKI (MB);
- WA30 Podczele ad Kołobrzeg, 28 X 1982 – 1♂ 1♀, w brunatnym próchnie drzewa liściastego, leg. P. KOWALIK (MB);
- WU58 biwak „Drawa” ad Konotop, 14 XI 1985 – 2♂♂ 2♀♀, w kłodzie bukowej nad rzeką Drawą, leg. J. KACZMAREK (MP);
- XU13 rez. „Dołęga I” ad Kiszewo, 23 IX 2006, 3♂♂ 1♀, płazowina przy wąwozie, leżący, silnie zmurszały konar liściasty, leg. M. BUNALSKI (MB); XU30 Poznań - Malta, X 2000 – 1♂, leg. M. PRZEWOŹNY (MP).

TROGIDAE

Trox cadaverinus ILLIGER, 1801

- CC02 Bałdoń ad Kalisz, 4 VI 1983 – 1 ex., leg. A. MELKE (MB);
- XT15 Osieczna, 10 VI 1953 – 1 ex., leg. W. MICHALSKI (WM); idem, 21 VI 1956 – 2 exx., brzeg lasu sosnowego, cadaver *Gallus domestica* L., leg. W. MICHALSKI (WM).

Trox sabulosus (LINNAEUS, 1758)

- CC38 Kościelec ad Koło, VI–VII 1999 – 1 ex., leg. R. MATUSIAK (MP); idem, 5 V 2005 – 3 exx., leg. M. KAŹMIERCZAK (MK); idem, 10 IV 2006 – 1 ex., leg. M. KAŹMIERCZAK (MK); CC38 Rusków ad Koło, 30 V 2003 –

- 1 ex., leg. M. KAŻMIERCZAK (MK); CC48 Boguszyniec ad Koło, 10 V 1998 – 1 ex., leg. M. KAŻMIERCZAK (MK);
- VV86 Mierzęcin ad Wysoka Kamieńska, 3 VII 1997, 21 exx., „Wiejkowski Las”, przy drodze, na starym, wełnianym swetrze, leg. M BUNALSKI (MB);
 - XT15 Osieczna, 9 V 1954 – 1 ex., leg. W. MICHALSKI (WM); idem, 29 V 1954 – 4 exx., brzeg lasu sosnowego, na skórze zająca, leg. W. MICHALSKI (WM); idem, 6 VI 1954 – 1 ex., leg. W. MICHALSKI (WM); idem, 3 IV 1991 – 1 ex., przy padlinie *Canis domesticus* L., W. MICHALSKI (WM); XT48 Jezioro ad Zaniemyśl, 27 IV 2006 – 2 exx., żyzny las, w pułapki ziemne, leg. P. SIENKIEWICZ (MB);
 - XU04 Brączewo ad Obrzycko, 14 V 2005 – 4 exx., las sosnowy, nad drogą, w locie, leg. M BUNALSKI (MB); idem, 22 V 2005 – 3 exx., leg. M BUNALSKI (MB); XU13 Sycyn Dolny ad Szamotuły, 11–19 V 1992 – 1 ex., w pułapki przynętowe, leg. M BUNALSKI (MB).

Trox scaber (LINNAEUS, 1767)

- CC38 Kościelec ad Koło, 29 III 1997 – 1 ex., leg. R. MATUSIAK (MP);
- VV88 Międzywodzie, 24 VI 1991 – 1 ex., samolówka świetlna na na wydnie, leg. J. NOWACKI (MB); idem, 2 VII 1991 – 1 ex., leg. J. NOWACKI (MB); idem, 4 VII 1991 – 1 ex., leg. J. NOWACKI (MB);
- XS46 Wrocław, 2 VI 1994 – 1 ex., na ulicy, leg. J. KANIA (BK);
- XT15 Osieczna, 29 V 1956 – 2 exx., leg. W. MICHALSKI (WM); idem, 21 VI 1956 – 2 exx., leg. W. MICHALSKI (WM); XT19 Dębno ad Stęszew, 20 V 1999 – 1 ex., ad lucem, leg. W. KUBASIK (MB); XT29 Komorniki ad Poznań, 15 V 1999 – 3 exx., stary sad, ad lucem, leg. W. KUBASIK (MB); idem, 9 V 2000 – 2 exx., leg. W. KUBASIK (MB); idem, 3 VII 2000 – 3 exx., leg. W. KUBASIK (MB); XT29 Rosnowo ad Poznań, 26 VI 2001 – 1 ex., leg. W. KUBASIK (MP);
- XU04 rez. „Świetlista Dąbrowa” ad Obrzycko, 28 IV 2007 – 1 ex., wysiany z murszu przyziemnej dziupli dębowej, leg. M. BUNALSKI (MB); XU13 Sycyn Dolny ad Szamotuły, 26 III 1994 – 1 ex., martwy, w pajęczynie, leg. M. BUNALSKI (MB); idem, 30 IV 1994 – 1 ex., na suchych odchodach, leg. M. Bunalski (MB); idem, 12 IV 1996 – 1 ex., zabudowania gospodarcze, leg. M. BUNALSKI (MB); idem, 20–25 IV 1997 – 7 exx., zabudowania gospodarcze, leg. M. BUNALSKI (MB); idem, 1–3 VI 1997 – 2 exx., zabudowania gospodarcze, leg. M. BUNALSKI (MB); idem, 17 IV 2004 – 2 exx., w pułapki ziemne, leg. M. BUNALSKI (MB); idem, 13 V 2006 – 1 ex., przy domu, leg. M. Bunalski (MB); idem, 3 VII 2006 – 1 ex., przy domu, leg. M. BUNALSKI (MB); idem, 29 IV 2007 – 1 ex., piasznica pod lasem, leg. et coll. A. ŁĘSZCZAK; XU22 Biedrusko ad Poznań, 1 VII 2003 – 1 ex., w pułap-

- ki ziemne, leg. P. SIENKIEWICZ (MB); XU30 Poznań, 29 V 1995 – 1 ex., leg. P. STACHOWIAK (MB); XU30 Poznań - Ogrody, 10 VI 2006 – 1 ex., ogródek Katedry Entomologii, ad lucem, leg. W. KUBASIK (MB); idem, 20 VI 2006 – 1 ex., leg. W. KUBASIK (MB);
– YT04 Gołuchów ad Kalisz, 30 III 1995 – 1 ex., leg. A. MELKE (MB).

SUMMARY

The study presents new data on the occurrence of 5 Lucanidae species: *Aesalus scarabaeoides* (PANZER), *Platycerus caraboides* (LINNAEUS), *Dorcus parallelipedus* (LINNAEUS), *Lucanus cervus cervus* (LINNAEUS, 1758), *Sinodendron cylindricum* (LINNAEUS) and 3 Trogidae species: *Trox cadaverinus* ILLIGER, *Trox sabulosus* (LINNAEUS), *Trox scaber* (LINNAEUS) in Western Poland (Western Pomerania, Wielkopolsko-Kujawska Lowland, Trzebnica Hills, Lower Silesia, the Sudety). Most information on the species' occurrence concerns the last twenty years of the 20th century and the beginning of the 21st century.

PIŚMIENNICTWO

- BUNALSKI M. 1992: Nowe dane o rozmieszczeniu w Polsce gatunków z rodzaju *Trox* FABR. (Coleoptera, Trogidae). Wiad. entomol., **11** (1): 13-16.
- BUNALSKI M. 1993: Fauna wybranych grup owadów (Insecta) Puszczy Bukowej koło Szczecina. 2. Chrząszcze z nadrodziny żuków (Coleoptera, Scarabaeoidea). Wiad. entomol., **12** (2): 81-91.
- BUNALSKI M. 1999: Die Blatthornkäfer Mitteleuropas (Coleoptera, Scarabaeoidea). Bestimmung – Verbreitung – Ökologie. Slamka Editions, Bratislava. 80 ss.
- BUNALSKI M. 2003a: Chrząszcze z nadrodziny żuków (Coleoptera: Scarabaeoidea) rezerwatu leśno-stepowego „Bielinek nad Odrą” oraz jego okolic. Roczn. nauk. P. T. O. P. „Salamandra”, **7**: 125-134.
- BUNALSKI M. 2003b: Chrząszcze z nadrodziny żuków (Coleoptera: Scarabaeoidea) Karkonoszy. Roczn. nauk. P. T. O. P. „Salamandra”, **7**: 35-43.
- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J. 1987: Chrząszcze – Coleoptera: Scarabaeoidea, Dascilloidea, Byrrhoidea i Parnoidea. Kat. Fauny Pol., Warszawa, XXIII, **9**: 1-294.
- GUTOWSKI J. M., RUTA R. 2004: Waloryzacja przyrodnicza gminy Tuczo (Pojezierze Zachodniopomorskie) w oparciu o wyniki wstępnych badań nad chrząszczami (Insecta: Coleoptera). Nowy Pam. fizjogr., **3** (1-2): 27-60.
- RUTA R., MELKE A. 2002: Chrząszcze (Insecta: Coleoptera) rezerwatu „Kuźnik” koło Piły. Roczn. nauk. P. T. O. P. „Salamandra”, **6**: 57-101.
- SZWAŁKO P. 2005: Jelonek rogacz *Lucanus cervus* (LINNAEUS, 1758). [W:] GŁOWACIŃSKI Z., NOWACKI J. (red.): Polska Czerwona Księga Zwierząt – Bezkręgowce. IOP PAN – AR, Kraków – Poznań: 100-101.